

◆◆◆ CSIZMÁR OSZKÁR

Nagy Szent Leó pápa *Tomus ad Flavianum* leirata

1. EUTÜCHÉSZ ÉS FLAVIÁNOSZ PÁTRIÁRKA

Ebben a tanulmányunkban röviden szeretnénk áttekinteni a *Tomus ad Flavianum* keletkezésének történetét és hatását, továbbá közzétenni a levél magyar nyelvű fordítását.

Leó Nesztoriusz ügye kapcsán értesült először a keleti egyház krisztológiai problémáiról. Caelestinus pápa (422–432) titkáráként, ő volt az, aki az ügy aktáit elküldte Cassianusnak (360–435), hogy lefordítsa azokat latinra. Cassianus a fordításon túl egy művet is írt Nesztoriusz ellen, melynek címe: *De dominicae incarnationis mysterio contra Nestorium*. A nesztoriánus vita nyilvánvalóan alkalmat adott arra, hogy Leó római szemmel reflektáljon Krisztus misztériumára. Nesztoriosz fő vétsége az volt, hogy Krisztusban annyira megosztotta a két természetet, hogy Krisztus egyetlensége és személyének egysége került veszélybe. Úgy tűnt, két Krisztust prédikál: egy Isten és egy ember Krisztust.¹ Az Efezusi Zsinat (431) után, amely Alexandriai Kürillosz vezetése alatt megcáfolta a nesztoriánus krisztológiát Krisztus egyetlenségére helyezve a hangsúlyt, a kedélyek mégsem nyugodtak, hiszen akadtak, akik Alexandriai Kürillosz 12 anatematizmusának *mia phüsziszére* apellálva tagadták, hogy Krisztusnak két *füszisze* (természete) lett volna. A probléma terminológiai volt, hiszen a monofiziták úgy vallották Krisztusban a *mia phüsziszt*, hogy közben mégiscsak elismerték, hogy teljes és tökéletes volt az embersége, amely testből és értelmes lélekből állt. A kürilloszi *mia phüszisz*, amint azt a 433-ban kelt egyesülési levél bizonyítja, nem monofizita értelemben volt veendő, és éppen ezért Kürillosz korrigálta kifejezéseit, figyelembe véve az antiochiai iskola

¹ Vö. GRILLMEIER, A., *Gesù il Cristo nella fede della Chiesa* 1/2 (Brescia 1982) 929.

terminológiáját.² Ennek ellenére voltak szélsőséges csoportok, akik egyre inkább monofizita értelemben kezdték értelmezni a körülloszi krisztológiát, amire az egy Krisztus két természetből gondolat adott alkalmat.³ Így azután újabb problémák vetődtek fel. A *Tomus* megírásának közvetlen kiváltó oka Eutüchész (378–454) konstantinápolyi archimandrita tévtanítása volt, aki azt állította, hogy Krisztusnak két természete volt a megtestesülés előtt, de utána már csak egy.⁴ Ezt a tanítását nem csak fennen hirdette, de külön propagandát is kifejtett nézetei terjesztésére. Magát Kürillosz (412–444) követőjének tekintette, mivel az elküldte neki az Efezusi Zsinat (431) aktáit, amelyen nem vehetett részt.⁵

448-ban Dorileumi Euszébiosz püspök, aki abban az időben éppen Konstantinápolyban tartózkodott, felfigyelt Eutüchész nézeteire, és feljelentette őt a püspökségen. Ennek okán ült össze az állandó zsinat (*szünodos endemusza*) a konstantinápolyi pátriárka, Flaviánosz (446–449) vezetésével. Az említett zsinat tagjai a városban időző vendégpüspökök voltak, akik igazi pereljárást folytattak Eutüchész ellen. Az elnöklő Flaviánosz pátriárka felolvasta Krisztusra vonatkozó hitvallását: *Valljuk, hogy emberrélevése után Krisztus két természetből való, mégpedig úgy, hogy egy magánvalóban (hüposztaszai) és egy személyben egy Krisztust, egy Fiút, egy Urat vallunk.*⁶ Eutüchész azonban nem volt hajlandó aláírni az ortodox hitvallást, sőt arra is fény derült, hogy ez a nézete új keletű, mert azelőtt nem vallott ilyet.⁷ A helyi zsinat az eretnek nézetekben való megátalkodás miatt kiközösítette és letette őt. Eutüchész nem nyugodott bele a zsinati határozatba, hanem ellenkampányba kezdett: leveleket küldött szét a nevesebb püspöki székekhez, alexandria püspökéhez, Dioszkoroszhoz, Chrysolog Szent Péterhez, és Rómába, Szent Leó pápához (440–461) is.⁸ Flaviánosz püspök pedig elküldte az Eutüchész perét tartalmazó aktákat Rómába.⁹ A pápa átvizsgálva a beérkezett aktákat, Flaviánosznak adott igazat és a pártfogásába vette őt.¹⁰

² CYRILLUS ALEXANDRIAE, ep., *Epistula ad Ioannem Antiochenum de pace (Laetentur coeli)*, in *Concilium universale Chalcedonense* (Acta Conciliorum Oecumenicorum, továbbiakban: ACO) (szerk. E. Schwarz) I, I, 4, 18,22–19,1: „Mivel ugyanis az Isten Ige leszállt a magasságból és az égből, kiüresítette önmagát és fölvette a szolga alakját (Fil 2,7), ezért volt a neve Emberfia is, jóllehet megmaradt annak, ami volt, vagyis Isten. ... ugyanőt, aki tökéletes istenségében és tökéletes emberségében, egy személynek (*prosonon*) kell venni. Mert egy az Úr Jézus Krisztus, jóllehet nem hagyjuk figyelmen kívül a természetek különbözőségét, amelyekről állítjuk, hogy csodálatos módon egyesültek” (saját ford.).

³ Vö. VANYÓ, L., *Bevezetés az ókeresztény kor dogmatörténetébe* (Budapest 2009) 536–540.

⁴ ACO II, I, I, 143, 10–11.

⁵ Vö. VANYÓ 538.

Közben azonban Eutüchész sikeres agitálása és plakátok kifüggesztése által, valamint az udvarnál élvezett befolyásának, különösen Krüszafiosz eunuchnak köszönhetően elérte, hogy a császár, II. Theodosius (408–450) zsinatot hívott össze Efezusba. A zsinat 449. augusztus 8-án ült össze. A császár a zsinat vezetését Dioszkoroszra (444–451), Alexandriai Kürillosz (412–444) utódára bízta. A zsinati előkészületekből Flaviánosz pátriárka már érezte a leselkedő veszélyeket, amelyeknek hangot is adott Leó pápához írt második levelében.¹¹

A pápa legátusai révén képviseltette magát, akik Julius puteoli püspök, Renatus pap és Hilárius diakónus voltak. A zsinaton Dioszkorosz elnökölt, és erőszakosan keresztülvitte az előre eltervezett dolgokat, tudniillik, hogy rehabilitálják Eutüchészt és elítélik Flaviánoszt. A pápai legátusok hiába kiabálták latinul, hogy: *contradicitur*. Közbelépésük eredménytelen maradt. A pápának a zsinathoz írt és Flaviánosznak címzett levelét, amelyet lentebb közlünk, Eutüchész ármánykodásai miatt nem sikerült felolvasniuk, sőt életük is veszélyben forgott, és alig tudtak elmenekülni Efezusból. A zsinat letette és száműzte Flaviánoszt, Dorileumi Euszébioszt, Antióchiai Domnoszt, Ibaszt és Küroszi Theodoróoszt. A szavazás után Dioszkorosz intésére bejöttek a fegyverrel felszerelt egyiptomi paralabánok, akik nagy tumultust okoztak, és retteget a jelenlévőkben.¹² Mielőtt még elhurcolták volna, Flaviánosz pátriárkának sikerült Hiláriusnak átadnia egy Leó pápához címzett levelet, amelyben a segítségét kérte, hogy levelezések útján próbálja visszanyerni a császárt, a klérust és Konstantinápoly szerzeteseit. Sorai elevenen ecsetelték a keleti egyház kétségbeesztő állapotát. Flaviánosz útközben bántalmazások áldozata lett és meghalt anélkül, hogy elolvashatta volna Nagy Szent Leó pápa neki címzett levelét. A pápa nem maradt tétlen, hanem 450. július 16-án követséget küldött Konstantinápolyba. Ez a követség szintén magával vitte a *Tomus ad Flavianumot*, a 69–71. levelét és egy egyházatyák műveiből összegyűjtött kivonatot. A pápa *latrociniumnak* nevezte a zsinatot, és döntéseit elvetette.¹³

⁶ ACO II, 114, 8–10. Vö. SCHWARZ, E., *Prozess des Eutyches*, in *Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften* (1929) 5/1–93; BACHT, H., *Die Rolle des orientalischen Mönchtums in der kirchenpolitischen Auseinandersetzungen um Chalcedon (431–519)*, in *Das Konzil von Chalcedon II* (szerk. A. Grillmeier – H. Bacht; Würzburg 1953) 198–231.

⁷ Vö. *Tomus ad Flavianum*.

⁸ ACO II, 4, 143.

⁹ ACO II, 2, 1, 24.

¹⁰ ACO II, I, I, 36–37.

¹¹ ACO II, I, I, 38–40.

¹² GRILLMEIER 935.

¹³ Ep. 95. *Ad Pulcheriam Augustam*, in ACO II, 4, 51.

II. Theodosius (408–450) viszont a pápával szemben elfogadta a „rablózsinat” döntéseit, de 450. július 28-án meghalt. A császár utód nélkül hunyt el, ezért a hatalom nővérére, Pulcheria hercegnőre (398/399–453) szállt, aki férjül vette Markiánosz (450–457) generálist. Pulcheria hercegnő azonnal intézkedni kezdett: eltávolította Krüszafioszt, akinek intrikái és rágalmai miatt 444-ben száműzték a császári udvarból, és Leó pápa oldalára állt. A császár, aki latin anyanyelvű volt, Pulcheriát követve levélben kereste meg a pápát, és kifejezte abbéli készségét, hogy egy újabb zsinattal helyreállítsák a békét. Ennek értelmében 451. szeptember 1-jére zsinatot hívott össze Nikaiába, amelyet azonban áttettek Kalkedónba, mivel közelebb volt a fővároshoz. Leó pápa kifejezett akarata az volt, hogy jogaihoz juttassák a *Tomus ad Flavianum*ot, vagyis Flavianosz pátriárkához címzett dogmatikus levelét, amelyet a zsinatnak Péter nyilatkozataként el kellett fogadnia, és ezáltal helyrehoznia a 449-es „rablózsinat” tévedéseit.

A zsinat munkamódszere a kérdések megoldásában a következő tekintélyi sorrendet követte: megemlékeztek az előző zsinatokról (Nikaia, Konstantinápoly, Efezus), majd ismertették Kürillosz szinodális levelét (433), és csak azután Leó pápa (440–461) *Tomus*át.¹⁴ A zsinat hitvallása két véglet kiküszöbölését tűzte ki célul: a nesztorianizmusét és az eutüchianizmusét. Mivel a zsinat hitvallásának megszövegezéséhez hozzájárult a pápa dogmatikus levele is, reméljük, hogy a további kutatásokat elősegíti, ha ezt magyarul is közzétesszük.

2. A *TOMUS AD FLAVIANUM* TARTALMA

Ez a dogmatikus levél röviden összefoglalja mindazt, amit Leó pápa Krisztusról tanított, s aminek részleteit megtaláljuk beszédeiben és leveleiben. Gaidioz cikkében kimutatta, hogy a levél megírásában közreműködött Aquitániai Prosper is, ez azonban nem kisebbíti a pápa szerzőségét, annál is inkább, mivel a pápa stílusára jellemző antitezisek és gondolatok minden bizonnyal eredetiek, és nem csak itt fordulnak elő.¹⁵ Véleményünk szerint Prosper hatását és gondolatát leginkább az ágostoni *concupiscentiatanra* utaló részben tudjuk nyomon követni, ahol ezt mondja: *nova autem nativitate generatus, quia inviolata virginitas concupiscentiam nescivit, carnis materiam ministravit.*

¹⁴ Vö. GRILLMEIER 933–939; VANYÓ 538–553.

¹⁵ Vö. GAIDIOZ, J., *Saint Prosper d'Aquitaine et le Tome à Flavien*, in *Revue des Sciences religieuses* 23 (1949) 270–301.

A levél elemzésében, ahogy a bevezető megírásában is, nagyrészt Grillmeier tanulmányára támaszkodunk, aki az áttekinthetőség kedvéért a Silva-Tarouca által kiadott latin szöveg számozását hozza.¹⁶

Szerinte a művet a következőképpen lehet felosztani:

- Bevezető: 1–15.v.: Eutüchész elmarasztalása, mivel sem az Írásokat, sem a Credót nem ismeri.
- I. rész: 16–53.v.: A Krisztusban lévő természet eredetéről a Hitvallás és a Szentírás alapján.
- II. rész: 54–93.v.: A két természet megléte Krisztusban a személyi egyesülés következtében.
- III. rész: 94–120.v.: A két természet működési elve Krisztusban
- IV. rész: 121–176.v.: A *communicatio idiomatum* – vagyis a tulajdonságok felcserélhetősége Krisztusban
- Befejezés: 177–205.v.: A 448-as konstantinápolyi szinódus kritikája, amiért nem marasztalta el eléggé Eutüchészt káromlásai miatt.

Ugyanezt a felosztást követjük azzal, hogy a *Tomus* számozását az alábbiakban a Kalkedóni Zsinat aktáiból adjuk meg, mivel számunkra ez volt hozzáférhető.

– Bevezető (ACO II, 24,17–22 – 25,1–13: *Lectis dilectionis ... machinae destruuntur*): A levél elmarasztalja Eutüchészt, amiért ostoba és gonosz dolgokon jár az esze, mivel nem akar érteni, sem az okosabbaknak engedni. Ezzel már kezdettől fogva világos, hogy a pápa Eutüchész ellen foglalt állást, mivel az igazság megismerésében nem támaszkodott sem az Ószövetség, sem az evangéliumok, sem az apostoli levelek tekintélyére, sem a hitvallásra, hanem korlátolt és oktalan emberként saját magára alapozott.

Leó krisztológiáját az apostoli hitvallásra támaszkodva fejt ki, amelyből kiemeli azt a három tézist, amely biztosan elegendő szinte minden eretnekiség megsemmisítésére: (*Credo in Deum Patrem omnipotentem et in Christum Iesum Filium eius unicum Dominum nostrum, qui natus est de Spiritu Sancto et Maria Virgine*). Ezzel a pápa akaratlanul is rámutat arra, hogy a hit közös kincse az egész egyháznak, amelyet a legegyszerűbbektől a legtanultabbakig minden megkereszteltnek átadnak, tudniillik azt, hogy Isten mindenható Atya, akinek Fia van, aki emberré lett a Szentlélektől és Szűz Máriától.

¹⁶ SILVA-TAROUCA, C., *S. Leonis Magni epistulae contra Eutyichis haeresim. Pars prima: Epistulae quae Chalcedonensi Concilio praemittuntur (AA. 449–451)* (PUG, Roma 1934).

– I. rész (ACO II, 25,13 – 27,2: *Cum enim Deus ... rationalis animavit.*): Mivel Isten mindenható és örökkévaló, ezért szükségképpen az Ő Fia is vele együtt örökkévaló, mindenható, azonos erejű és dicsőségű. Ez a Fiú, és nem más, hanem ugyanő, az örök Atya örök Egyszülöttje lett emberré a Szentlélektől és Szűz Máriától. Ennek a földi születésnek a célja az ember megváltása, mivel az embernek, aki az ördög irigysége miatt elvesztette a megszentelő kegyelmet, nem lehetett más gyógyszere, amely megszabadíthatná a bűntől és a haláltól, mint Isten Fiának a megtestesülése. Krisztus emberi természetét nem tudta legyőzni a bűn, sem a halál, mivel az áteredő bűn nélkül született, a Szentlélektől és Szűz Máriától. Itt visszacseng az ágostoni tanítás az áteredő bűnről, mivel Leónál éppúgy, mint Ágostonnál a Szűztől való születés jelenti az áteredő bűntől való mentességet. A természetes nemzés ugyanis mindig össze van kapcsolva a *concupiscentiával*, ami a hippói püspöknél azonos a bűnnel.¹⁷ Ellenben az Izajás-jövendölés nem azért beszél a Szűztől való születésről, mert a nemzés bűnös, hanem azért, hogy a rendkívüli jel alatt, amit a Szűz és anya egy személyben való megléte jelent, biztosan felismerjék az Emmanuelt, a velünk lévő Istent. Krisztus emberségének szentségét biztosítja isteni személye, a Szentlélektől való fogantatás és a Szűz szentsége, mivel a Szűz testét is megszentelte a Szentlélek. Leó külön hangsúlyozza, hogy a termékenységet a Szentlélek adta, de a test valódisága a Szűztől vétetett, vagyis a rendkívüli fogantatás és születés nem jelenti azt, hogy más természete lett volna, hanem ellenkezőleg, velünk egylényegű, a bűnt kivéve. Krisztus embersége valódi emberi természet, amelyet értelmes lélek éltetett és mozgatott.¹⁸ Ezzel Eutüchész tévedése ellen foglal állást, aki azt állította, hogy az Úr emberi természete nem volt azonos a miénkkel, hanem különbözött attól.¹⁹ Eutüchész ezt a nézetét a 448-as szinódus előtt adta elő, a pápához írt levélben viszont kárhooztatja azokat, akik az Úr Jézus Krisztus testét az égből származónak mondják, és nem a Szentlélektől és Szűz Máriától valónak.²⁰

A levél Szűz Mária örök szüzességének ősi tanítását is hangsúlyozza, amint azt már az ősi egyházi írók is tanították.²¹

¹⁷ AUGUSTINUS, *De peccatorum meritis et remissione* I., cap. 29. n. 57.

¹⁸ *Tomus ad Flavianum*, in ACO II, 27, 1–2: „...habitavit in nobis, hoc est in ea carne, quam sumpsit ex homine et quam spiritu vitae rationalis animavit”.

¹⁹ VANYÓ 538.

²⁰ *Libellus Apellationis Eutyichis ad papam Leonem*, in ACO II, 33–34: „Anathematizo autem Apollinarem, Manin, Valentinum, Nestorium et eos qui carnem Domini nostri Iesu Christi de caelo, non de Spiritu Sancto et Maria Virgine confitentur, et omnem haeresem usque ad Simonem magum.”

A hitvalláson kívül a pápa felsorolja azokat a szentírási helyeket, amelyek a Krisztus titkára vonatkoznak, mégpedig a következőket: Mt 1,1; Róm 1,1–3; Gen 22,18; Gal 3,16; Mt 1,23; Iz 9,6; Lk 1,35.

– II. rész (ACO II, 27,2 – 28,12: *Salva igitur utriusque nature ... consumitur dignitate*): Krisztusban a két természet egyesül, oly módon, hogy az egyesülés magyarázata és kiindulópontja a Fiú személyében keresendő. Az isteni és az emberi, a szenvedékeny és a szenvedéstől mentes, a halandó és a halhatatlan természet egy személybe egyesül. A személy fogalma itt nem valami harmadik elem, ami hozzáadódik a két természethez, vagy ami a két természet produkta lenne, hanem az örök Ige preegzisztens személye, amely mindig is létezett és létezik az Istenben, mint a Szentháromság második személye.²²

Az emberré lett Krisztusban a két természet megőrzi sajátosságát, oly módon, hogy azok tulajdonságait egy és ugyanazon személyre kell vonatkoztatni. A teljes és tökéletes emberi természetbe született bele az Isten úgy, hogy teljes legyen a felvett emberiben, és teljes maradjon az isteni természetben is. Az Üdvözítő emberi természete jóllehet gyöngeségnek volt alávetve, a bűntől azonban mentes volt. Az emberré levés nem vett el semmit az isteni természetből, és annak semmilyen fogyatkozását nem okozta, ellenben az emberi természetet gazdagította. Mindkét természet, mindkét létforma megőrzi a rá jellemző tulajdonságokat: az isteni nem szenved változást és nem romlik meg az emberitől, az emberi pedig nem szűnik meg és nem emésződik fel az istenitől. Leó Ágoston nyomán hangsúlyozza, hogy egy és ugyanaz a valaki Isten és az emberek közvetítője: az ember Jézus Krisztus, aki emberségét tekintve meg tud halni, istenségét tekintve pedig képtelen rá.²³ Ezt az „egy és ugyanaz a valaki” kifejezést megtaláljuk számos keleti atyánál és a Kalkedóni Zsinat is ugyanilyen értelemben fogja magát kifejezni a dogmatikus határozatban.²⁴

– III. rész (ACO II, 28,12 – 29,13: *Agit enim utraque forma ... cum patre divinitas*): A két természet közösségben van egymással, ám mindkét természet megőrzi a rá jellemző tulajdonságokat. Leó fölfogásában a két természet, vagyis a két létforma a cselekvés és a működés elve, ami azt jelenti, hogy azok

²¹ IGNATIUS ANTIOCHENUS, *Epistula ad Smirn.* I, 1; *Trall.* 9,1; *Ef.* 7,2; 18,2; 19; IUSTINUS, *Dialogus cum Tripphone*, 43; 66–68; *Apologia* 1,33; IRENEUS, *Adversus haereses* 111,21; ORIGENES, *Contra Celsum* 1,34–35.

²² Vö. GRILLMEIER 942.

²³ Vö. AUGUSTINUS, *Epistula XI. ad Volusianum*, in *Patrologia Latina* (PL) 33, 520; PELLEGRINO, M., *L'infusso di S. Agostino su S. leone Magno nei sermoni sul Natele e sull'Epifania*, in *Annali del Pontificio Istituto Superiore di Scienze e Lettere S. Chiara* 11 (1961) 101–132; STUDER, B., *Die Einflüsse der Exegese Augustins auf die Predikten Leos des Grossen*, in *Forma Futuri* (Torino 1975) 915–930.

²⁴ Vö. ACO II, I, 2,129–130.

a saját természetüknek megfelelően fejtik ki hatásukat. Amikor azt olvassuk, hogy *agit enim utraque forma cum alterius communione quod proprium est. Verbo scilicet quod Verbi est et carne quod carnis est*, különös módon azt látjuk, hogy a cselekvések alanyaként a természetek szerepelnek. A mondatban a cselekvés alanya a természet, a létforma, ami nem valami személyességet akar kifejezni, hanem azt, hogy a működések különböznek. Ugyanakkor a két természet sohasem szakad el egymástól, mivel mindig a másikkal együtt és azzal közösségben működik.

Leó egyértelműen megkülönbözteti a két természetet és a cselekvések két princípiumát, sőt az 56. számú levelében kifejezetten utal a Krisztusban meglévő két akaratra is, az istenire és az emberire, amelyek Krisztus egyetlen személyében egyesülnek.²⁵ A személyi egység nem szünteti meg a két természet sajátosságait. Az egység alapja Leónál nem a természet, hanem a személy, amely a két természetben jelen van, és amely a két természetet összekapcsolja. A kapcsolat nem csupán egymás mellett levést, hanem valódi egyesülést jelent, mivel a *Tomusban* is olvasunk olyan kifejezést, hogy *natura inviolabilis naturae est unita passibili*.

Az isteni természet csodákat cselekszik: kenyeret szaporít, vízen jár, halottakat támaszt fel; az emberi természet pedig éhez, szomjazik, sír, alszik, hagyja magát keresztre feszíteni.

– IV. rész (ACO II, 29,13 – 30,9: *Propter hanc ergo unitatem ... credidisse*.): A személyi egység miatt a két természet tulajdonságai felcserélhetőek, mivel mindkét természet működését és tulajdonságait a megtestesült Isteni Ige egyetlen személyére kell vonatkoztatni. Így például a következőket lehet állítani: az Emberfia leszállott az égből; Isten Fia a Szűztől vette a testét; Isten Fiát megfeszítették és eltemették.

Ezekből az evangéliumi kijelentésekből, valamint a két természet sajátosságainak megőrzéséből kiindulva a Krisztusban lévő két természet egymáshoz való viszonyát leginkább a *circumincessio* fogalmával lehetne kifejezni, ami egymásban levést illetve egymásba hatolást jelent. Ennek értelmében az isteni természet elrejtőzik az emberség alatt, az emberség pedig részt kap az isteni dicsőségből. A két véglet a Logosz egyetlen személyében egyesül, ami Krisztus titkának egyben a végső alapja és magyarázata is.²⁶ Krisztus titkának helyes értelmezése az üdvösség záloga, hiszen nem használ az istenség megvallása az emberség nélkül, sem az emberség állítása az istenség nélkül. Ez viszont

²⁵ PL 54, 327B.

²⁶ Vö. GRILLMEIER 948–950.

kifejezi azt, hogy az üdvösség titka és műve elszakíthatatlan Krisztus személyének a titkától, aki egyszerre Isten és egyszerre ember is.²⁷ Ebben a levélben, amelyet Róma Keletre szánt, a levél redaktora, Prosper, ügyesen kerüli a *substantia* kifejezést, mivel azt a *hüposztaszisszal* fordították volna, amivel görögül nem a lényeket, hanem a személyt jelölték. Ez pedig bonyodalmakhoz és még nagyobb konfúziókhöz vezetett volna.²⁸

– Befejezés (ACO II, 30,9 – 33,2: *Post resurrectionem vero Domini ... falsa damnatur.*): A *Tomus* befejező szakasza visszatér Eutüchész tévedésének taglálására, aki a mi emberi természetünket nem ismerte el Isten Egyszülött Fiában sem a halandóság alantasságában, sem a föltámadás dicsőségében. Aki leválasztja, vagyis tagadja Jézus emberi természetét, az üressé teszi az üdvösséget, hiszen Krisztus emberségének egyetlen titka által jutunk el az üdvösségre. A 488-as konstantinápolyi szinódus aktáira és Eutüchész kijelentéseire reflektál itt a pápa. Azt mondja, ha Eutüchész nem tagadja Krisztus szenvedését és halálát, akkor ismerje el, hogy húsból való teste volt. Ha ugyanis tagadja, hogy a mi testünkkel azonos teste volt, akkor tagadja azt is, hogy testben szenvedett. A levélben Leó idézi azt a részt Eutüchész vallomásából, ami a legnagyobb megrökönyödést okozta neki: *Confiteor ex duabus naturis fuisse Dominum nostrum ante adunationem, post vero adunationem unam naturam confiteor.* Nemcsak felháborodásának ad hangot, hanem csodálkozásának is, amiért ezt a hitvallást nem hordták le és nem ítélték el erőteljesebben. Mert egyenlőképpen istentelen dolog, vagyis káromlás azt állítani, hogy az Úr Jézusnak két természete volt a megtestesülés előtt, és azt, hogy utána már csak egy. Az emberi természet ugyanis nem létezett a megtestesülés előtt, csak attól kezdve létezik, hogy az Ige testté lett, de utána sem szűnt meg ember lenni. Eutüchész kijelentése ugyanis azt jelentené, hogy a megtestesülés után az emberi természet eltűnt, feloldódott az istenségben.

Leó külön utasítja Flaviánoszt, hogy amennyiben Eutüchész jobb belátásra térne, akkor ettől a tévedéstől is tisztítsák meg őt.

A levél vége egyben betekintést ad a korabeli egyház joggyakorlatába, vagyis abba, hogy nem azonnal közösisítették ki valakit tévedés esetén, hanem peres eljárás keretében bírálták el az ügyét, és csak ha nem akart jobb belátásra térni, hanem makacsul kitartott a tévedésében, akkor került sor a kiközösítésre. Az eljárásból és a hangvételtől az is kitűnik, hogy Róma püspöke

²⁷ *Tomus ad Flavianum*, in ACO II, 30: „...quia unum horum sine alio receptum non proderat ad salutem et aequalis erat periculi Dominum Iesum Christum aut Deum tantummodo sine homine aut sine Deo solum hominem credidisse”.

²⁸ Vö. GRILLMEIER 950–952.

beszél kedves testvéréhez, Flaviánuszhoz. Eutüchést a pápa szóra sem méltatta, amiből az is kiderül, hogy Leó ecclesiológiájában az egyházi ügyek elsősorban a püspökökre tartoznak. A püspöki udvarok és azok kancelláriái sokban hasonlítottak a császári udvarhoz, amely modellt szolgáltatott az egyházmegye működéséhez. Itt természetesen nem a külső pompára, inkább a protokollra, a tekintélyre, a szervezettségre és a működésre gondolunk. Egy püspök igazi beszélőpartnere csakis egy másik püspök lehetett. Ennek a viszonynak megvoltak a maga egyházi szabályai. Például ha egy püspök egy másik városba utazott, kötelessége volt a helyi püspöknél megszállni és vele együtt részt venni a liturgiákon.²⁹ A IV. században a püspököknek akkora befolyása és tekintélye volt, amihez hasonlót nem találunk a mi korunkban.³⁰

3. A *TOMUS AD FLAVINUM* ÉS A ZSINATI HITVALLÁS

451. október 25-én külön bizottság dolgozta be a zsinat dogmatikus nyilatkozatába Leó pápa „két természetben” (*in duabus naturis*) kifejezését. Eutüchést tévtana miatt mellőzték „a két természetből való” (*ex duabus naturis*) kifejezést, habár Szent Kírilloz tanítását követve mindkettőt lehetett volna ortodox módon is értelmezni, mint ahogy Eutüchést fellépéséig ez így is volt. Ezt azért fontos hangsúlyozni, mert ezt a kifejezést Szent Kírilloz is alkalmazta, de nyilván nem a főt említett eretnokség értelmében. A 23 püspökből álló bizottság Leó pápa *Tomusa* alapján javításokat eszközölt a 452. október 22-én benyújtott tervezeten, és ennek eredményeként jött létre a kezünkben lévő ún. kalkedóni hitvallás, minthogy az atyák a nikaiai és a konstantinápolyi hitvalláson kívül nem akartak másikat bevezetni, ezt helyesebb lenne dogmatikus határozatnak nevezni. Grillmeier Halleux tanulmányait követve a hitvallásban csak néhány helyet ismer el, amely kapcsolatba hozható a *Tomusszal*. Biztos helynek csak az *in unam coeunte personam – eisz hen proszopon kai mian hüposztaszin szüntrehuszész, vagyis egy személybe (proszopon) és egy magánvalóba (hüposztaszin) fut össze* részt ismeri el közvetlen behatásnak. Ennek ellenére érdemes lesz tartalmilag és formailag is utánanézni, vajon van-e más megfelelés is a két dokumentum között.³¹

²⁹ Vö. PALLADIUS, *Dialogus de vita Ioannis Chysostomi: Ad Innocentium epistula*, 27–31, in *Sources Chrétiennes* 342, 70.

³⁰ Vö. MARKUS. A. R., *La fine della cristianità antica* (Borla, Roma 1996); BROWN, P., *Potere e cristianesimo nella tarda antichità* (Laterza, Roma–Bari 1995) 211–228.

Az alábbiakban közöljük a fent említett hitvallás fordítását, és megkíséreljük melléhelyezni a *Tomus*ból azokat a helyeket, amelyek formailag vagy tartalmilag megegyeznek vele:

451-es Kalkedóni Zsinat hitvallása:³²

Követve tehát a szentatyákat mindnyájan egyöntetűen tanítjuk, hogy egy és ugyanannak kell vallani a Fiút a mi Urunkat Jézus Krisztust, ugyanőt tökéletesnek istenségében és tökéletesnek emberségében, valóságos Istennek és valóságos embernek ugyanőt, aki értelmes lélekből és testből való. Ugyanő az Atyával egylényegű (homouszion) istensége szerint és egylényegű (homouszion) velünk embersége szerint, mindenben hasonló hozzánk, a bűnt kivéve; istensége szerint az Atyától született az idők előtt, embersége szerint pedig az utolsó napokban ugyanő értünk és a mi üdvösségünkért az Istenszülő Szűz Máriától. A Krisztust, a Fiút, az Urat és az Egyszülöttet egy és ugyanak kell elismerni a két természetben keveredés nélkül, változás nélkül, különbségtétel nélkül és elszakíthatatlanul, anélkül, hogy az egyesülés miatt megszűnne a természetek különbözősége, sőt inkább úgy, hogy megmarad mindkét természet sajátága és egy személybe (proszopon) és egy magánvalóba (hüposztaszin) fut össze, nem oszlik és nem szakad két személyre, hanem egy és ugyanaz az Egyszülött Fiú, az Isten Ige, az Úr Jézus Krisztus, ahogyan azt róla ősidők óta tanították a próféták és Ő maga is nekünk, valamint atyáink hitvallása áthagyományozta.

Tomus ad Flavianum:

- Qui enim verus est deus, idem verus est homo.
- In integra ergo veri hominis perfecta que natura verus natus est deus, totus in suis, totus in nostris.
hoc est in ea carne quam sumpsit ex homine et quam spiritu vitæ rationalis animavit.
- De nostro enim illi est minor patre humanitas, de patre illi est aequalis cum patre divinitas.
- ... consubstantialis est patri³³
- nec sine vera divinitate humanitas nec sine vera credatur humanitate divinitas.
- Idem vero sempiterni genitoris unigenitus sempiternus natus est de spiritu sancto et Maria virgine,
- ... tenet enim sine defectu proprietatem suam utraque natura
- Salva igitur proprietate utriusque naturæ et in unam coeunte personam...

³¹ Vö. GRILLMEIER 958–963.

³² Saját fordítás, amely az eredeti görög szöveg alapján készült. Forrás: ACO II, I, 2, 129–130. Vö. VANYÓ 554.

³³ STUDER, B., „Consubstantialis patri – consubstantialis matri”, *une antithèse christologique chez Leon le Grand*, in *Studia Patristica 13* (Berlin 1975) 286–94.

Ha nem is lehet szó szerinti megfelelést kimutatni, annyi bizonyos, hogy Leó pápa antitetikus fogalmazása visszatükröződik a hitvallás definícióján, akárcsak azoknak az atyáknak a tanítása, akiket tekintélyként idéztek a zsinat ülésein. A pápa *Tomus*át nem a maga szószerintiségében, hanem tartalmában vizsgálták, és megállapítható, hogy összhangban van az előző atyák tanításával, olyannyira, hogy a külön bizottság Leó pápának tulajdonítja az antióchiai krisztológiát tükröző *aszünkhütosz, ahórisztosz, adiajrétosz, atreptosz – keveredés nélkül, változás nélkül, különbségtétel nélkül* és *elszakíthatatlanul* kifejezéseket. A *Tomust* többször is felolvasták a zsinaton. Teológiai értéke Vanyó szerint abban van, hogy nem általában a két természet egyesüléséről beszél, hanem az Ige egyetlen személyének megtestesüléséről úgy, hogy közben mindkét természet sajátosságai megmaradnak. Ebben közel állt mind a kúrilloszi egységet hangsúlyozó, mind az antióchiai különbségeket kiemelő krisztológiai hagyományhoz.³⁴

4. A SZÖVEG FORDÍTÁSA

Nagy Szent Leó pápa: *Tomus ad Flavianum*³⁵

Kezdődik Leó pápa Flaviánusz konstantinápolyi püspökhöz írt levele Eutüchészről

Elolvasva Szeretetreméltóságatok levelét – igen csodálkoztunk, hogy ilyen későn került rá sor – és miután áttanulmányoztuk püspöki eljárásod aktáit, végre megtudtuk, hogy a hit integritása ellen milyen botrány ütötte föl a fejét nálatok, s amik előbb rejtve maradtak, most nyilvánvalóan feltáruultak előttünk. Ezek (az akták) bizonyítják, hogy ez az Eutüchész, aki a presbiteri név miatt tiszteletre méltónak tűnt, igen nagyon ostoba (*inprudens*) és képzetlen (*inperitus*) valaki, olyannyira, hogy rá is vonatkozik, amit a próféta mondott: *Nem akar érteni, hogy a jót cselekedje; gonoszságon jár az esze fekhelyén is*. Mi van ugyanis gonoszabb, mint istentelen dolgokat tudni és a bölcsőbbeknek és okosabbaknak nem engedni? Márpedig ebbe az esztelenségbe esnek azok, akik, amikor az igazság megismerésében valamely sötétség akadályozza őket,

³⁴ Vö. VANYÓ 556.

³⁵ *Concilium universale Chacedonense*, in ACO, II, 24–33. A *Tomus* fordításai olasz és angol nyelven: MARIUCCI, T., *Omelle di S. Leone Magno* (Torino 1969) 529–542; HARDY, E. R. – RICHARDSON, C. C.,

nem a prófétai írásokhoz, sem az apostoli levelekhez, sem az evangéliumok tekintélyéhez, hanem saját magukhoz folyamodnak, és épp azért a tévedés tanítói, mert az igazság tanítványai nem voltak. Mert ugyan miféle tudásra (*eruditionem*) tett szert az Ő és Új Szövetség lapjairól, aki a hitvallásnak még az elejét sem érti, és amit az egész világon az összes újjászületendő³⁶ szava visszhangoz, azt ennek az öregnek a szíve nem fogja föl?! Ha tehát nem tudta, hogy mit kell az Isten Igéjének megtestesüléséről vallani, és nem akart azzal fáradni, hogy ennek megértéséhez világosságot a szentírásból szerezzen, legalább azt a közös (*communem*) és általánosan elterjedt (*indiscretam*) hitvallást figyelmesen meghallgatta volna, amelyben a hívek egyetemessége megvallja, hogy hisz Istenben a mindenható Atyában és Jézus Krisztusban az Ő egyetlen Fiában, a mi Urunkban, aki a Szentlélektől és Szűz Máriától született. Mikor is ez a három mondat szinte az összes eretnokség machinációit romba dönti.

Amikor ugyanis hisszük, hogy Isten mindenható is, és Atya is, akkor ez nyilvánvalóan bizonyítja, hogy a Fiú vele együtt örökkévaló, az Atyától semmiben sem különböző, mivel Isten az Istentől, mindenható a mindenhatótól, az örökkévalótól született vele együtt örökkévaló, aki időbelileg nem utána következik, nem kisebb tőle hatalmával, nem különbözik tőle dicsőségében és lényege szerint sincs elválasztva tőle.

Mert ugyanő az örökkévaló Szülő örökkévaló Szülöttje a Szentlélektől és Szűz Máriától született; és ez az időbeli születés ama isteni és örök születésből semmit el nem vett, semmit hozzá nem adott, hanem teljesen a megváltásra szoruló embernek szentelte magát, aki el lett csábítva, hogy legyőzze a halált, s az ördögöt, akinek hatalma volt a halál fölött, saját erejével megsemmisítse (*destrueret*). Nem tudtunk volna ugyanis úrrá lenni a bűn és a halál szerzőjén, ha Ő, akit sem a bűn megfertőzni, sem a halál visszatartani nem tudott, fel nem vette volna a mi természetünket és a sajátjává nem tette volna. Ezért fogantatott a Szentlélektől a Szűz Anya méhében, aki Őt szüzességének megőrzésével úgy hozta napvilágra, ahogyan szüzességének megőrzésével meg is foganta.

Ámde, ha ez a keresztény hit ezen legtisztább forrásából meríteni nem tudott, mivel a nyilvánvaló igazság ragyogását a rá jellemző vaksággal elhomályosította, akkor legalább az evangélium tanításának alávethette volna magát és pedig, ahogyan Máté mondja: *Jézus Krisztus születésének könyve, aki Dávid fia és Ábrahám fia* (Mt 1,1).

Christology of the Later Fathers (The Library of Christian Classics 3) (Philadelphia 1954) 359–370.

³⁶ Értsd keresztelendőök.

De kikérhette volna az apostoli igehirdetés útmutatásait (*instructum*) is, és olvashatta volna a Rómaiakhoz írt levélben: *Pál, Jézus Krisztus szolgája, a meghívott apostol, akit az Isten evangéliuma számára kiválasztott, amelyet előre megígért prófétái által a Szent Írásokban Fiáról, aki test szerint Dávid magvából született neki* (Róm 1,1–3).

A próféták lapjaira is fordíthatta volna jámbor figyelmét és megtalálhatta volna Isten ígését, aki Ábrahámnak ezt mondja: *A te ivadékokban nyer áldást minden nemzet* (Ter 22,18).

És hogy ne kételkedjen ennek az ivadéknak a sajátságáról (*proprietas*), követhette volna az apostolt, aki azt mondja: *Az ígérek Ábrahámnak szólnak és az ő ivadékaiknak. Nem azt mondja: és ivadékaikban, mintha sokakban, hanem mint egyben: és pedig a te ivadékokban, aki Krisztus* (Gal 3,16).

És belsőleg hallgatva Izajásnak a prédikációját is felfoghatta volna, aki azt mondja: *Íme a szűz méhében fogan, és fiút szül, és Emmanuelnek nevezik, ami azt jelenti velünk az Isten* (Iz 7,44).

És ha hívő módon olvasta volna ugyanennek a prófétának a szavait: *Gyermek született nekünk, fiú adatott nekünk, akinek a vállain az uralom, és ilyen néven fogják őt nevezni: a nagy tanács angyala, erős Isten, béke fejedelme, az eljövendő világ atyja* (Iz 9,6), akkor nem össze-vissza beszélne azt állítván, hogy az Ige oly módon lett testté, hogy Krisztusnak, amikor a Szűz méhéből kijött, emberi formája volt ugyan, de hiányzott belőle anyja testének valósága.

Vagy talán azért gondolta, hogy az Úr Jézus Krisztus nem a mi természetünkben való volt, mert a Boldogságos Máriához küldött angyal ezt mondta: *A Szentlélek száll rád és a Magasságbeli borít be téged árnyékával, és ezért, aki belőled születik szent lesz, az Isten Fiának fogják hívni* (Lk 1,35), mintha azért, mert a Szűz foganása az isteni működés következménye volt, a fogantott teste nem a foganó természetéből való lenne?

Ámde nem így kell elgondolnunk ezt az egyedülállóan csodálatos és csodálatosan egyedülálló születést, hogy a teremtés újdonsága miatt eltűnjön a nem (*generis*) sajátsága. A Szűz termékenységét a Szentlélek adta, a test igazsága (*veritas*) pedig a testből vétett, és *mivel a Bölcsesség házat épít magának az Ige testté lett és miköztiünk lakozott* (Péld 9,1; Jn 1,14), azaz a testben, amelyet embertől vett, és amelyet értelmes lélek éltetett (*animavit*).

Miközben tehát mindkét természet megtartja a maga sajátságát és egy személybe egyesül, a fenség felvette az alantasságot, az erő az erőtlenséget, az örökkévalóság a halandóságot, és a mi teremtményiségünk adósságának kiegyenlítésére a szenvedhetetlen természet egyesült a szenvedékennyel, hogy ami gyógyulásunknak (*nostris remediis*) megfelelt, az egy és ugyanazon közvetítő Isten és emberek között, az ember Jézus Krisztus, az egyrészt meg is tudjon halni, a másrészt pedig ne tudjon meghalni. Egy valóságos ember teljes

(*integra*) és tökéletes (*perfecta*) természetében született meg a valóságos Isten, aki teljes a saját dolgaiban, és teljes a mieinkben.

A mieinknek nevezzük azokat a dolgokat, amelyeket a Teremtő kezdettől fogva megalkotott bennünk és hogy helyreállítsa, magára vette; hiszen azoknak,³⁷ amiket a csábító (*deceptor*) hozott és az elcsábított ember beengedett, semmilyen nyoma sem volt az Üdvözítőben. És azért, mert közösséget vállalt az emberi gyöngeségek elszenvedésében, attól még nem volt részese a mi bűneinknek.

Fölvette a szolga alakját a bűn szennye nélkül, az emberre jellemző dolgokat gyarapítva, az istenieket nem kisebbitve, mivel az az önküiresítés, amellyel a láthatatlan magát láthatóvá tette, és amellyel a minden dolgok Teremtője és Ura egy akart lenni a halandók közül, az irgalmasság lehajlása volt, és nem a hatalom megfogyatkozása. Éppen ezért, aki megmaradt isteni létformájában, az embert alkotott, és a szolga alakjában emberré lett; hiszen mindkét természet fogyatkozás nélkül megtartja sajátosságait, és amint a szolga alakját nem veszi el az Isten létformája, éppúgy az Isten létformáját nem kisebbiti a szolga alakja. Minthogy pedig az ördög azzal hancegett, hogy az ember, akit csalárd-ságával rászedett, nélkülözi az isteni adományokat, és a halhatatlanság hozományától megfosztva a halál ítélete alá került, és hogy bajaiban a törvényszegő (*praevaricator*) társaságában keresett némi vigaszt, az Isten pedig az igazságosság követelményének következtében megváltoztatta az emberre vonatkozó saját döntését (*sententiam*), akit akkora méltóságban teremtett; szükséges volt egy titkos elhatározás végrehajtása, hogy a változhatatlan Isten, akinek az akaratát lehetetlen megfosztani jóságától, könyörületének irántunk való elsőleges végzését titkosabb misztérium által teljesítse be, és az ember, akit az ördögi gonoszság ravaszsága Isten tervének megghiúsítására bűnbe hajtott, el ne vesszen. Belép tehát Isten Fia, leszállva az égi trónusról, ennek a világnak a legmélyebben fekvő alacsonyságába, de az Atya dicsőségét el nem hagyja, új születéssel jön napvilágra, új rendben, a sajátjaiban láthatatlan láthatóvá vált a mieinkben, a felfoghatatlan azt akarta, hogy fölfogják, s megmaradva az idők előtt lenni kezdett az időben, a mindenség Ura fönségének mérhetetlenségét elfedve fölvette a szolga alakját, a szenvedéstől mentes Isten nem tartotta magához méltatlannak, hogy szenvedékeny ember legyen, és halhatatlanként a halál törvényeinek vesse alá magát. Új születéssel született, mivel a sértetlen szüzesség nem ismerte a kívánczóságot (*concupiscentiam*),³⁸ de a test anyagát

³⁷ A bűnökről van szó.

³⁸ Itt az ágostoni *concupiscentia* tan cseng vissza. Vö. BONNER, G. I., *Libido and Concupiscentia in St. Augustine*, in *Studia Patristica* 6 (Berlin 1962) 303–314.

szolgáltatta. Anyától az Úr természete vétett, nem a bűn, s éppen ezért a Szűz méhéből született Úr Jézus Krisztusban a születés csodálatos, de attól a természete szerint még nem üt el tőlünk. Aki ugyanis valóságos Isten, ugyanő valóságos ember is. És ebben az egyesülésben semmi hazugság nincsen, amikor is együtt vannak az ember alacsonysága és az istenség magasztossága.

Amint ugyanis Isten nem változik meg a könyörületől (*miseratione*), úgy az ember sem emésztődik fel a méltóságtól. Mindkét létforma a másikkal közösségben azt cselekszi, ami a sajátja, tudniillik úgy, hogy az Ige azt cselekedje, ami az Ige sajátja, a test pedig azt végezze, ami a test sajátja. Ezek közül az egyik csodákkal tündöklök, a másik pedig gyalázkodásokat szenved el. És amint az Ige az Atya dicsőségével való egyenlőségtől nem távolodik el, úgy a test a mi nemünk természetét nem hagyja el; egy és ugyanaz, amit gyakran kell mondanunk, valóban Isten Fia és valóban Emberfia: Isten azáltal, hogy *kezdetben volt az Ige, és az Ige Istennél volt, és Isten volt az Ige*; ember pedig azáltal, hogy *az Ige testté lett, és közöttünk lakozott*; Isten azáltal, hogy *minden általa lett és nélküle semmi sem lett*; ember azáltal, hogy *asszonytól született s a törvénynek alávetett*.

A test születése az emberi természet megnyilatkozása, a Szűz szülése az isteni erő jele; a kicsinynek gyermekségét a bölcső alacsonysága mutatja, a Magasságbeli nagyságát pedig az angyalok szózata teszi nyilvánvalóvá.

Hasonlít az emberi kezdetekhez, akit Heródes istentelenül meg akar (*molitur*) ölni, de aki mindenek Ura, akit a mágusok örvendeznek leborulva imádni. És amikor előfutárának, Jánosnak keresztségéhez járul, hogy ne maradjon titokban, hogy a test leple alatt az istenség rejtőzködik, az Atya égből zengő szózata mondta: *Ez az én szeretett Fiam, akiben kedvem telik* (Mt 3,17). És ugyanígy, akit emberként az ördögi ravaszság kísért, ugyanannak mint Istennek az angyalok szolgálata hódol. Éhezni, szomjúhozni, fáradni és aludni nyilvánvalóan emberi dolog, de öt kenyérrel ötezer embert jóllaktatni és a samaritánus asszonyoknak élő vizet adni, amelynek kortyolása az ivónak megadja, hogy többé ne szomjazzon, a tenger hátán be nem süppedő léptekkel járni és az ágaskodó hullámokat a vihar megszidásával ledönteni kétségtelenül isteni dolog.

Amint tehát – hogy a többi kihagyjam – nem ugyanazon természet jellemzője megsiratni a könyörület érzésétől a halott barátot és ugyanőt, elmozdítva a negyednapos temetés torlaszát, parancsszavára föltámasztani a fölélesztettet vagy a fán függeni és a nappalt éjszakára változtatva minden elemet megremegtetni vagy szegekkel átszúrva lenni és a paradicsom kapuit megnyitni a lator hitének, éppen úgy nem ugyanazon természet sajátja azt mondani: *én és az Atya egyek vagyunk* (Jn 10,30) és azt mondani: *az Atya nagyobb nálam* (Jn 14,28). Mert bár a mi Urunkban Jézus Krisztusban Istennek és az embernek egy a személye, azonban más okból kifolyólag van az, hogy mindkettőben

közös a gyalázat, más okból, hogy közös a dicsőség. A miénkből van ugyanis neki az, hogy az Atyától kisebb, és az Atyától van neki az, hogy az Atyával egyenlő az istensége. Eme mindkét természetben értendő személyi egység miatt tehát azt olvassuk, hogy az Emberfia leszállott az égből, jóllehet az Isten Fia testét attól a Szűztől vette, akitől született, és ismét Isten Fiáról azt mondjuk, hogy megfeszítették és eltemették, holott ezeket nem magában az istenségben szenvedte el, amelyben az Atyával egyformán örökkévaló és egylényegű, hanem az emberi természet gyöngeségében.

Ebből kifolyólag még a hitvallásban is mindannyian azt valljuk, hogy Isten egyszülött Fiát megfeszítették és eltemették az Apostol azon kijelentése értelmében, hogy: *ha fölismerték volna, soha sem feszítették volna keresztre a dicsőség (maiestatis) Urát* (1Kor 2,8). Amikor pedig kérdésekkel maga a mi Urunk és Üdvözítőnk oktatta az apostolok hitét, ezt mondta: *Kinek mondanak engem az Emberfiát az emberek?* (Mt 16,13–15). Amikor pedig azok előadták (*retexuissent*) mások különféle nézeteit, így szólt: *Hát ti mit mondatok, ki vagyok én? Igen én, aki az Emberfia vagyok és akit a szolga alakjában és a test valóságában szemléltek, mit mondatok, ki vagyok én?* Erre a boldog Péter Istentől ihletve és vallomásával minden nép javát szolgálva, így szólt: Te vagy a Krisztus, az élő Isten Fia. Nem hiába nevezte őt az Úr boldognak, hisz a szegletkötől nyerte az erőt is, és a név szilárdságát is, aki az Atya kinyilatkoztatásából ugyanőt Isten Fiának is, és Krisztusnak is vallotta, mivel ezek közül az egyik a másik nélkül elfogadva nem használt volna az üdvösséghez, amikor is egyenlőképpen veszélyes volt az Úr Jézus Krisztust vagy csak Istennek hinni ember nélkül, vagy csak embernek Isten nélkül. Az Úr föltámadása után pedig, ami természetesen a valóságos testnek a föltámadása volt, mivel nem más a föltámadott, mint aki keresztre volt feszítve és meghalt, mi másért történt a negyvennapos tartózkodása, ha nem azért, hogy hitünk épsége minden sötétségtől megtisztuljon? Mert társalgott az ő tanítványjaival, és együtt is lakott velük, és együtt étkezett, és megengedte, hogy megtapogassák alapos és kíváncsi érintésükkel azok, akiket átjárt (*perstringebat*) a kétkedés, és zárt ajtókon át bement a tanítványokhoz, és leheletével adta a Szentlelket, és megadva az értelem világosságát felfedte a Szent Írások titkait, továbbá oldalsebét is, a szeglek hasította lyukakat (*fissuras*) és nemrégi szenvedésének minden jelét megmutogatta, mondván: *Nézzétek a kezemet és a lábamat, hogy én vagyok az; tapintsatok és lássátok, mert a szellemnek nincs húsa és csontja, mint ahogy látjátok, hogy nekem van* (Lk 24,39), mégpedig azért, hogy felismerjük benne az isteni és az emberi természet sajátosságainak osztatlan megmaradását, és úgy tudjuk azt, hogy az Ige nem ugyanaz, mint a test, hogy Isten egyetlen Fiát Igének is és testnek is valljuk. Ezt az Eutüchészt pedig úgy kell tekinteni (*aestimandus*), mint akiből mód felett hiányzik a hitnek ez a misztériuma, ő

ugyanis a mi természetünket Isten Egyszülött Fiában sem a halandóság alacsonyosságában, sem a föltámadás dicsőségében nem ismerte fel, de a boldog János evangélista és apostol ítéletétől sem retten meg, aki pedig azt mondja, hogy *Minden lélek, amely vallja, hogy az Úr Jézus Krisztus testben jött el, az Istentől való, és minden lélek, amely megosztja Jézust, nem Istentől való és az ilyen antikrisztus* (1Jn 4,2–3).

És ugyan mi mást jelent megosztani Jézust, ha nem azt, hogy leválasztani róla az emberi természetet, és a misztériumot, amely által meg lettünk váltva, szentelen kitalációkkal kiüresíteni? Viszont, ha Krisztus testének természet körül vakoskodik (*caligans*), akkor szükségképpen hasonló elvakultsággal (*obcaecatione*) esztelenkedik az Ő szenvedését illetőleg is. Mert ha nem tartja hamisnak az Úr keresztjét, és nem kételkedik abban, hogy a világ üdvösségéért vállalt kínszenvedése valóságos volt, akkor, akinek hiszi a halálát, annak ismerje el a testét is. Ne tagadja (*diffitear*) a mi testünkből való embert, akiről tudja, hogy szenvedékeny volt, mert a valóságos test tagadása az egyszerre a testi szenvedés tagadása is.

Ha tehát elfogadja a keresztyén hitet és az evangélium hirdetésétől nem fordítja el a fülét, akkor nézze meg, hogy mely természet függött a keresztfán szegekkel átverve, és miután a megfeszítettnek a katona lándzsája megnyitotta oldalát, ismerje fel: honnan folyt a vér és víz, hogy az Isten Egyházát fürdő is, és ital is öntözze (*rigaretur*). Hallja a boldog Péter apostolt, aki azt hirdeti, hogy a lélek megszentelése Krisztus vérének hintése által történik, és ne felületesen olvassa ugyanennek az apostolnak a szavait, amikor azt mondja: *tudva azt, hogy nem veszendő ezüstön vagy aranyon lettetek megváltva az atyáitoktól hagyományozott értéktelen életmódoktól, hanem a szeplőtelen és ártatlan báránynak, Jézus Krisztusnak a vére árán* (1Pét 1,18–19).

És a boldog János apostol tanúságának se álljon ellen, aki azt mondja: *És Jézusnak az Isten Fiának vére megtisztít minket minden bűntől* (1Jn 1,7); és ismét: *Ez az a győzelem, amely legyőzi a világot, a mi hitünk. Ki az, aki legyőzi a világot, ha nem az, aki hiszi, hogy Jézus az Isten Fia? Ő az, aki víz és vér által jött Jézus Krisztus, nemcsak víz, hanem vér által is; és erről a Lélek az, aki tanúságot tesz, mert a Lélek az igazság. És hárman vannak, akik tanúskodnak: a Lélek, a víz és a vér; és ez a három egy* (1Jn 5,4–8), tudniillik a megszentelés Lelke, a megváltás vére és a keresztség vize, amely három egy és szétválaszthatatlan marad, és ezek kötelékéből semmi sem elkülöníthető, mivel a Katolikus Egyház ebben a hitben él, és ebben fejlődik oly módon, hogy sem az emberséget a valóságos istenség nélkül, sem az istenséget a valóságos emberség nélkül ne lehessen hinni.

Amikor pedig vizsgálódástok kérdésére válaszolva ezt mondta: *Vallom, hogy a mi Urunk két természetből volt az egyesülés előtt, az egyesülés után*

azonban csak egy természetet vallok – csodálkozom, hogy egy ennyire képtelen és ennyire perverz hitvallást a vizsgálóbírák egyetlen hangos rendreutasítása (*inreptione*) sem rótt meg (*reprehendit*), és hogy egy ilyen módfölött esztelen beszédet, melyen úgy átsiklottak, mintha semmit sem sértene, meghallgattak, amikor pedig az a kijelentés, hogy a megtestesülés előtt az Isten egyszülött Fia két természetből való volt, annyira istentelen, amennyire szentségtelen az az állítás is, hogy miután az Ige testté lett, egyetlen természet volt benne. Hogy pedig Eutüchész nehogy azt vélje, mivel egyetlen ítéletekkel sem cáfoltatok meg, hogy helyesen vagy tolerálhatóan szólt, ezért, igen kedves testvérem, Szeretetreméltóságod gondosságát intjük, hogy amennyiben az ügy (*causa*) Isten irgalmasságának sugallatára eljut (*perducitur*) az elégtételig (*ad satisfactionem*),³⁹ e tudatlan (*inperitus*) embernek oktalansága fölfogásának ettől a pestisétől úgyszintén legyen megtisztítva.

Ő ugyanis, amint a per aktái nyilvánvalóvá teszik, igen helyesen elkezdett a saját fölfogásától eltávolodni, miután ítéletek által kényszerítve megvallotta, hogy azt állítja, amit azelőtt nem állított, és annak a hitnek engedett, amely azelőtt idegen volt tőle; azonban amikor nem akarta beleegyezését adni az istentelen tanítás (dogma) kárhoztatásához, ti Testvérem megértettétek, hogy megmaradt saját istentelenségében, és hogy méltó lett arra, hogy a kárhoztatás ítéletét (*iudicium condemnationis*) kapja.

Ha azonban emiatt hívő módon és üdvösen bünbánatot tart, és egyrészt legalább utóbb elismeri, mily helyesen lépett fel ellene a püspöki hatóság, másrészt pedig, ha az elégtétel teljessége érdekében élő szóban és személyes aláírásával is elítéli mindazt, amit rosszul fogott föl, akkor a megjavulttal szemben, bármekkora legyen is, nem lesz kifogásolható semmiféle irgalom, mivel a mi Urunk az igazi és a jó Pásztor, aki életét adta juhaiért, és aki azért jött, hogy az emberek lelkeit megváltsa, nem pedig elveszejtse, azt akarja, hogy kegyességének utánczó legyünk, mivel jóllehet az igazságosság féken tartja a bűnösöket, de az irgalmasság nem veti el a megtérőket. Végül is az igaz hit akkor van a leghatékonyabban megvédve, amikor a hamis vélekedést még annak követői is elítélik.

[És egy másik kézzel írva:] Tiburtius jegyző, Uramnak a tiszteletreméltó Leó pápának parancsára adtam ki.

³⁹ *si ... causa ad satisfactionem perducitur* – ha a per eljut az elégtételig, vagyis, ha Eutüchész eleget tesz a pápa felszólításának, és megtagadja tévedését.

Minden ügy szent és hűséges lebonyolítására testvéreinket, *Julius* püspököt és *Renatust*, a Szent Kelemen titulusának⁴⁰ papját, valamint fiamat, *Hilarius* diakónust küldjük magunk helyett. Melléjük *Dulcitus* jegyzőt társítottuk, akinek megbízhatósága kipróbált előttünk. Bízunk benne, hogy nem marad el Isten segítsége, és hogy az, aki eltévelyedett, elítélve fölfogásának tévességét, üdvözülni fog.

Isten őrizzen meg téged, szeretett Testvérem, épségben.

Kelt Június idusán, *Asturius* és *Protogenes* főméltóságú férfiak konzulsága idején.

⁴⁰ *Titulus S. Clementis* – a római Szt. Kelemen templomot jelöli.